

Andreja Gomboc

**POLJUDNOZNANSTVENE KNJIGE
SKOZI OČI ZNANSTVENICE**

Portal v veselje (www.portalvvesolje.si)

Znanje je temelj civilizacije in gonilo razvoja. V vsakdanjem življenju uporabljamo rezultate in plodove znanosti praktično na vsakem koraku, a jih imamo pogosto za samoumevne. Morda je tako tudi zato, ker zaide znanost v glavne medije le občasno in se zdi precej oddaljena od splošne javnosti. Žal tudi od politikov, ki sprejemajo odločitve v imenu vseh nas. Krčenje sredstev za izobraževanje in znanost bo nedvomno negativno vplivalo na razvoj Slovenije, saj dolgoročno zmanjšuje njeno konkurenčnost na področju izdelkov z visoko dodano vrednostjo in pospešuje beg (mladih) strokovnjakov v tujino. Mnogo koristneje od varčevanja bi bilo pošteno prevetriti izobraževalne in znanstvene sisteme ter pametno vlagati v znanost, izobraževanje vseh vrst in priložnosti za mlade.

Naravoslovje, matematika in tehnika so ključnega pomena za obstoj in razvoj moderne, visokotehnološke družbe, zato je poznavanje osnov različnih znanosti in znanstvenih metod dela nujno za sodobnega človeka. Preko spoznavanja znanosti se razvija kritično mišljenje in sprejemanje informacij; več ko ljudje vedo o svetu in bolj ga razumejo, manj je prostora za manipulacije, vraževerja ipd.

Priložnosti, da mlade navdušimo za znanost in jih razvijemo v strokovnjake, ki bodo čez 10–20 let prispevali h konkurenčnosti Slovenije in dobrobiti vseh državljanov, je veliko: od pouka posameznih ved v šolah, krožkov, tekmovanj, raziskovalnih nalog, javnih predavanj, razstav in drugih dogodkov do poljudnoznanstvenih knjig, dokumentarnih filmov in interneta. Zlasti slednji je v zadnjih letih postal poglavitni vir informacij za mlade, kar ima svoje prednosti in slabosti. Prednost spletnih materialov je, da so večinoma brezplačni in nudijo številne povezave, kjer lahko bralec dobi dodatne informacije. To pa se lahko izkaže tudi kot slabost, saj bralec/brskalec izgubi rdečo nit branja, pridobljeno znanje pa je slabo povezano. Med množico spletnih strani postaja vedno zamudneje odkriti kvalitetne in se ob tem ne izgubiti med slabimi. Narašča tudi število spletnih strani s poljudnoznanstvenimi vsebinami v slovenščini, a je pri mnogih težava s kakovostjo prevodov nasploh, še posebej pa strokovnih izrazov.

Kljub spletu in drugim načinom učenja imajo poljudnoznanstvene ali poučne knjige še vedno pomembno vlogo. Dobre poučne knjige prinašajo bolj zaključeno celoto kot spletne strani in postopoma gradijo znanje iz poglavja v poglavje, a na manj šolski in bolj sproščen način od učbenikov. So manj razdrobljene kot spletne strani, ob branju knjige se bralec potopi v nek svet in za dlje časa osredotoči misli na brano. Branje poučnih knjig spodbuja bralne navade prav tako kot branje leposlovja in lahko pritegne bralce, ki jih leposlovje ne zanima. Ob branju strokovnih in poučnih tekstov si širimo besedni zaklad, in to ne le s strokovnimi izrazi, ampak tudi s splošnimi, saj je za zanimivo, razumljivo in strokovno pravilno razlago potrebno poiskati v jeziku ustrezne besede, ki se v leposlovju redkeje pojavljajo. Branje poučnih tekstov je v nekaterih pogledih seveda drugačno od

branja leposlovja – bistveno je razumevanje prebranega, povezovanje informacij in argumentov iz stavka v stavek, pozornost na vsako besedo, pomembna pa je tudi sposobnost predstave dogajanja ob nekem naravnem pojavu, torej domišljija.

Poučne knjige širijo obzorja in nudijo neštete možnosti za povezovanje znanja z različnih področij: različne znanosti so se in se še razvijajo z roko v roki in v medsebojnem vplivu s splošnim razvojem družbe. Znanost je s številnimi nitmi prepletena s celotno družbo in zgodovino. Je živa, se nenehno razvija in odtod potreba po novih strokovnih izrazih. Tudi v tem je pomen poljudnih tekstov za razvoj slovenskega jezika, saj se znanstveniki o novih odkritjih pogosto pogovarjamo kar v angleških izrazih in nas šele teksti za širšo javnost prisilijo, da prevedemo oz. uvedemo ustrezne slovenske izraze.

Pozabiti pa ne smemo na še eno vlogo poučnih knjig: brezplačen dostop do njih v knjižnicah omogoča dostop do informacij in dodatnega znanja tudi otrokom iz socialno šibkih družin ter tako zmanjšuje razlike med njimi in tistimi iz bolj privilegiranih družin.

Kako ustvariti kvalitetno poučno knjigo? Za to je nujno sodelovanje urednikov, znanstvenikov in piscev (ni nujno, da je pisec znanstvenik), ki znajo izbrati ustrezno vsebino in jo napisati primerno starosti ciljne publike, ter tistih, ki dajo knjigi primerno grafično podobo, saj je ta za poučno knjigo zelo pomembna.

Na podlagi lastnih izkušenj se bom omejila samo na znanstvenike in njihovo motivacijo za pisanje knjig za otroke ali mladino. Zelo redko je motiv neka osebna korist, bodisi zaslužek ali pridobitev »točk«, ki bi znanstveniku/znanstvenici pomagale pri napredovanju na akademski lestvici in pridobivanju projektov, ali pa sam ugled. Ravno nasprotno, pogosto je odziv okolice negativen. Povedna je izjava prof. dr. Aleksandre Kornhauser Frazer: »... med kolegi sem poslušala očitke, da bi me morali vreči z univerze, saj univerzitetni profesor vendar ne more pisati otroških zgodb.« (Delo, 14. dec. 2014) Motiv je večinoma le osebno zadovoljstvo: ker to nekoga veseli/ker meni, da se spodobi/ker želi nekaj pustiti za sabo/ker se strinja z izjavo prof. Pavla Kunaverja: »Človek je dolžan vse, kar lepega in dobrega ve, izročiti naprej mladim.«

In ko ustvarimo kvalitetno poučno knjigo, nas čakata še dva izziva: kako priti s knjigo do bralcev in kako jih spodbuditi k branju? Tu se odpira kopica vprašanj, med njimi tista o ceni, o morebitnih sponzorjih – ali uspešna podjetja vidijo v tem priložnost za svojo promocijo ali celo svojo dolžnost ali pa je sofinanciranje poučnih knjig dolžnost javnih agencij? Druga vrsta vprašanj pa išče odgovore na to, koliko lahko spodbudi mlade k branju poučnih knjig reklama in koliko različne akcije, kot so bralna značka, natečaji, tekmovanja?

Če želimo postati družba znanja, moramo veliko vlagati v znanje mladih generacij. Le-te sprejemajo informacije na mnogo načinov in jih morda drugače med sabo povezujejo kot generacije, ki so odraščale pred internetom. Kljub temu ostajajo poučne knjige neprecenljive v gradnji celovitnega znanja in v navduševanju mladih za učenje in raziskovanje. Med izzivi za prihodnost so naslednja vprašanja: Kako povezati različne načine učenja v učinkovito delujoč mehanizem, ki bo dal smiselno celoto znanja? Kako ustvariti dovolj veliko število dobrih poučnih knjig za vse starostne skupine in kako doseči, da bodo le-te brane?